

Richtlijn Landelijke Psychosociale Screening voor Donatie (PSD) mei 2025

Het opstellen van deze Psychosociale Screening voor Donatie is onderdeel van het verbeterplan “Wegnemen van drempels en verbeteren van zorg voor nierdonoren”. Vanuit het netwerk Transplantatie en Donatie van de VMWN, waarin vanuit elk UMC een medisch maatschappelijk werker vertegenwoordigd is, zijn er overleggen geweest om te komen tot deze landelijke uniformiteit.

We hebben het gesprek onderverdeeld in verschillende onderdelen. Voor elk onderdeel zullen we de inhoud toelichten. We hebben als aanvulling op onze eigen inbreng gebruik gemaakt van de Nederlandse versie van de ‘Elpat living donor psychosocial assessment tool’, maar kiezen duidelijk niet voor een extra vragenlijst die donoren van te voren moeten invullen. Ook hebben we gekozen voor een wezenlijk andere indeling van het gesprek.

Onderstaande overzicht is een leidraad voor het gesprek. De vragen die hieronder staan hoeven dus niet letterlijk gesteld te worden en kunnen aangepast worden aan de hand van het gesprek en het taalniveau, opleiding en culturele achtergrond van de donor.

Introductie en uitleg over het doel van PSD

In dit deel wordt het gesprek geïntroduceerd en wordt uitgelegd waarom de donor ook een gesprek heeft met een medisch maatschappelijk werker (mmw-er) en wat de rol van deze mmw-er is in het donortraject. We kunnen hierbij ook aangeven hoe contact opgenomen kan worden als er tussentijds vragen zijn. Ook geven we aan dat er een verslag wordt gemaakt van dit gesprek dat door andere professionals ingezien kan worden.

- Uitleg doel van PSD
- Rol van mmw in donorteam
- Verslag in EPD

Psychosociale situatie

In dit deel vragen we naar de persoonlijke levenssituatie van de donor. Bij de naasten willen we vooral ook weten wie belangrijk zijn voor de donor. Opleidingsniveau geeft een indicatie van de intelligentie. Op dit punt kunnen we ook doorvragen en checken of bepaalde informatie wel begrepen is.

- Alleenstaand, LAT, samenwonend, getrouwd
- Gezin (aantal kinderen)
- Wie zijn uw verdere naasten (wie zijn verder belangrijk voor u)?
- Werk (soort werk, ZZP/loondienst), studie, relevante dagbesteding als iemand niet werkt
- Wat voor opleiding heeft u gedaan?

Motivatie / sociale druk / twijfel

Bij dit deel vragen we naar de motivatie van de donor. Hoe is de wens tot stand gekomen en wat motiveert een donor om dit (nu) te doen.

Bij twijfel over motivatie kunnen we doorvragen over alternatieve motieven (financiële/materiële/immateriële voordelen). Bij twijfel praten we ook over het serieus nemen van de twijfel (het komt altijd ergens vandaan) en er aandacht aan geven. Twijfel hoeft niet te betekenen dat de donatie niet doorgaat. Als er twijfels blijven bestaan, is er de mogelijkheid om een extra gesprek hierover te hebben.

Bij terugkomen op de beslissing, mag ook even aandacht gegeven worden hoe iemand dit dan bespreekbaar maakt richting ontvanger en naasten.

- Hoe is de wens tot donatie tot stand gekomen (weloverwogen keuze)?
- Wat is uw motivatie om dit te doen?
- Is uw motivatie nog veranderd door de informatie die u heeft gekregen?
- Is er sprake van sociale/morele druk vanuit uzelf of anderen?
- Is er sprake van twijfel?
- Omgaan met twijfel (serieus nemen).
- Zijn er meerdere donoren en wat is de reden dat u doorgaat in het traject?
- Op elk moment mag u terugkomen op uw beslissing. Zou u dat kunnen?

Ontvanger / naasten

In dit deel wordt vooral stilgestaan bij de relatie tot de ontvanger en welke rol naasten spelen in het leven van de donor. Dit gaat over de huidige situatie. De situatie na transplantatie/donatie komt in het volgende blok aan bod.

- Hoe gaat het met de ontvanger
- Wat is de relatie tot de ontvanger
- Hoe zou u de relatie met de ontvanger omschrijven?
- Hoe reageerde de ontvanger op aanbod?
- Was het aanbod van invloed op de relatie?
- Is donatie nog onderwerp van gesprek in de relatie en hoe verlopen die gesprekken?
- Wat vinden uw naasten ervan dat u gaat doneren?
- Zijn er mensen die ertegen zijn dat u gaat doneren?
- Is uw werkgever op de hoogte en wat vindt uw werkgever ervan?
- Welke invloed heeft de donatie en het herstel op uw werk?

Verwachtingen

In dit deel richten we ons op het verwachtingsmanagement. We bespreken hierbij ook de nadelen van de transplantatie voor de ontvanger omdat het belangrijk is dat de donor weet dat niet alle problemen voor de ontvanger zijn opgelost na transplantatie.

Bij de onvoorwaardelijkheid kunnen we ook stilstaan bij belangeloosheid van de donatie.

Rondom dankbaarheid van de ontvanger bespreken we niet alleen hoe die zich nu al uit, maar hoe dat mogelijk ook zal zijn na donatie en dat het belangrijk is om deze dankbaarheid te ontvangen en niet weg te wijven.

- Wat verwacht u dat de donatie zal doen voor kwaliteit van leven van de ontvanger?
- Wat zijn de nadelen van een tx voor ontvanger?
- Wat zijn verwachtingen voor uw eigen kwaliteit van leven?
- Wanneer denkt u dat u uw dagelijkse activiteiten weer kan oppakken?
- Wat verwacht u dat er zal veranderen in de relatie met de ontvanger?
- Omgaan met onvoorwaardelijkheid.
- Omgaan risicogedrag ontvanger.
- Dankbaarheid besproken?

Risico's en eerdere ervaringen in het ziekenhuis

Uitgangspunt van dit deel zijn de gesprekken met de arts en coördinator waarin risico's en complicaties al besproken zijn. Tevens kijken we naar de werkwijze in het ziekenhuis en mogelijke eerdere operaties en ervaringen met narcose.

Bij het omgaan met lichamelijke ongemakken kijken we ook hoe het evenwicht is tussen hoe iemand omgaat met grenzen opzoeken en rust nemen.

Het belang van sociaal netwerk wordt niet alleen praktisch bekeken maar ook op het punt van mentale ondersteuning.

- Wat vindt u van de risico's en kunt u enkele risico's noemen?
- Hoe gaat u om met deze risico's/complicaties als deze zich voordoen?
- Uitleg over de werkwijze in het UMC voor de donor relevante zaken.
- Wat zijn je ervaringen met operaties/narcose?
- Welke verwachtingen heeft u rondom opname?
- Hoe gaat u om met lichamelijk ongemak?
- Hoe gaat u om met uw eigen grenzen en kunt u goed rust nemen?
- Sociaal netwerk aanwezig voor ondersteuning na donatie?

Lichamelijk welbevinden

Dit deel gaat vooral over de huidige situatie en wat iemand na donatie kan doen om weer op hetzelfde niveau terug te komen.

- Hoe is uw lichamelijk welbevinden op dit moment?
- Hoe is het algemeen welbevinden uitgedrukt in een cijfer?
- Gezonde leefstijl aanhouden na donatie

Psychisch welbevinden

In dit deel komt het psychische welbevinden aan bod. Hierbij is vooral belangrijk hoe iemand een donortraject doorloopt. Een zwaarmoedige, passieve donor zal mogelijk meer ondersteuning nodig hebben (ook vanuit het UMC) als een positieve, oplossingsgerichte donor.

In dit deel hebben we ook aandacht voor mogelijke zorgen en stressvolle situaties op dit moment. Ook mogelijke psychische klachten in de voorgeschiedenis komen hierbij aan bod.

- Kunt u uzelf omschrijven (karakter)?
- Hoe is uw psychisch welbevinden op dit moment (draagkracht/draaglast)?
- Als u naar het hele donortraject kijkt, maakt u zich dan ergens zorgen over?
- Hoe zou het voor u zijn als u wordt afgewezen als donor?
- Zijn er mensen in uw omgeving met wie u uw zorgen kunt delen? Wie zijn hierbij belangrijk?
- Zijn er recentelijk stressvolle gebeurtenissen/situaties geweest?
- Voorgeschiedenis: heeft u hulp van maatschappelijk werk/psycholoog/andere hulpverleners en/of psychofarmaca gehad?
- Zijn er in uw leven ingrijpende gebeurtenissen geweest en hoe ging u hiermee om?

Cognitief functioneren

Naast het cognitieve functioneren kijken we in dit deel ook naar geletterdheid en communicatie/kennis van het Nederlands. We kunnen dan ook kijken wat hierin voor de donor belangrijk is. Vragen of iemand het begrepen heeft, is geen goede controlevraag. Vragen of een donor de uitgelegde informatie kan samenvatten is een betere controle of te kijken of iemand het begrepen heeft.

- Hoe ervaart u alle informatie die u van ons krijgt?
- Zijn er geheugenklachten?
- Kan u de Nederlandse taal lezen, schrijven, begrijpen?
- Zo niet, hoe communiceren we?
- Wat vindt u belangrijk in de communicatie met zorgverleners?

Wensen

In dit deel kunnen specifieke wensen tot de planning besproken worden.

- Zijn er specifieke wensen t.o.v. planning donatie (datum/periode/werk)?
- Moet er rekening worden gehouden met bepaalde activiteiten in de toekomst (vakantie/huwelijk)?

Praktische zaken

In dit deel kunnen we onderstaande zaken bespreken die vanuit de Donorwet verplicht zijn te melden. Voor de donor is dit niet altijd even relevant maar we lopen alle punten toch na zodat de donor goed geïnformeerd is. De onkostenvergoeding van de NTS en de kosten naar de zorgverzekering worden beide uitgebreid besproken.

- Medische kosten (Onderzoeken na drie maanden na donatie als het donatie gerelateerd is niet ten koste van eigen risico; onderzoek voor eigen gezondheid voor eigen kosten en reiskosten)
- Reiskosten (eigen zorgverzekeraar)
- NTS regeling (verschillende vergoedingen bespreken)
- Huishoudelijke hulp
- Hotel of B&B in de buurt voor bijstaander
- Loonderving (loondienst, vangnetregeling; zelfstandige, overbrugging inkomen tijdens herstel, proefberekening NTS; UWV kan eerder bellen)
- Opvang inwonende ouders/kinderen/huisdieren
- (Mantelzorg) taken van u die overgenomen moeten worden
- Wie gaat voor u zorgen tijdens het herstel?
- Jaarlijkse nacontrole
- Effect donatietraject op aangaan verzekeringen
- Complicatiedekkingsverzekering

Afsluiting

In dit deel kijken we gelijk even naar het verdere contact van het mmw voor en na donatie.

- Zijn er nog vragen?
- Wilt u nog iets zeggen of melden wat niet besproken is?
- Wat vond u van dit gesprek?
- Uitleg over verder contact met mmw in het UMC.
- Uitleg over rol mmw bij nacontrole.

Aanvullende punten:

Er zijn een aantal donorgroepen die extra aandacht behoeven en waar we een aantal extra gesprekspunten hebben aangegeven. Deze staan hieronder.

Extra aandacht voor cross-over donor

- Operatie in ander ziekenhuis
- Andere operatietechniek
- Anonimiteit (mogelijkheid van anonieme brief)
- Kiezen waar ze nacontrole doen.

Extra aandacht voor altruïsten

- Motivatie (waar haal je motivatie vandaan als je geen feedback van ontvanger krijgt)
- Verwachtingen
- Anoniem contact met ontvanger (brief schrijven of ontvangen is mogelijk)

Extra aandacht voor gerichte altruïsten

- Hoe in contact gekomen met de ontvanger
- Hoe is het contact tot nu toe
- Spreken over het creëren van een band
- Uitspreken van verwachtingen
- Wijzen op stappenplan voor gerichte altruïsten

Extra aandacht voor niet-Nederlandstaligen (inclusief buitenlandse donoren):

Hierbij geldt ook de richtlijn screening buitenlandse donoren

- Tolkentelefoon voor onderdeel motivatie/sociale druk/twijfel (als ze zelf een tolk/vertaler hebben meegenomen)
- Hoe gaat het communiceren tijdens opname?
- Verpleegd worden door mannelijke en vrouwelijke verpleging.

Aandachtspunten

- Apart vermelden wat de aandachtspunten zijn uit het gesprek voor andere professionals in donortraject.

Checklist:

Introductie en uitleg over het doel van PSD

- Uitleg doel van PSD
- Rol van mmw in donorteam
- Verslag in EPD

Psychosociale situatie

- Alleenstaand, LAT, samenwonend, getrouwd
- Gezin (aantal kinderen)
- Wie zijn uw verdere naasten (wie zijn verder belangrijk voor u)?
- Werk (soort werk, ZZP/loondienst), studie, relevante dagbesteding als iemand niet werkt
- Wat voor opleiding heeft u gedaan?

Motivatie / sociale druk / twijfel

- Hoe is de wens tot donatie tot stand gekomen (weloverwogen keuze)?
- Wat is uw motivatie om dit te doen?
- Is uw motivatie nog veranderd door de informatie die u heeft gekregen?
- Is er sprake van sociale druk vanuit uzelf of anderen?
- Is er sprake van twijfel?
- Omgaan met twijfel (serieus nemen).
- Zijn er meerdere donoren en wat is de reden dat u doorgaat in het traject?
- Op elk moment mag u terugkomen op uw beslissing. Zou u dat kunnen?

Bij twijfel over motivatie, doorvragen over alternatieve motieven (financiële/materiele voordelen)

Ontvanger / naasten

- Hoe gaat het met de ontvanger
- Wat is de relatie tot de ontvanger
- Hoe zou u de relatie met de ontvanger omschrijven?
- Hoe reageerde de ontvanger op aanbod?
- Was het aanbod van invloed op de relatie?
- Is donatie nog onderwerp van gesprek in de relatie en hoe verlopen die gesprekken?
- Wat vinden uw naasten ervan dat u gaat doneren?
- Zijn er mensen die ertegen zijn dat u gaat doneren?
- Is uw werkgever op de hoogte en wat vindt uw werkgever ervan?
- Welke invloed heeft de donatie en het herstel op uw werk?

Verwachtingen

- Wat verwacht u dat de donatie zal doen voor kwaliteit van leven van de ontvanger?
- Wat zijn de nadelen van een tx voor ontvanger?
- Wat zijn verwachtingen voor uw eigen kwaliteit van leven?
- Wanneer denkt u dat u uw dagelijkse activiteiten weer kan oppakken?
- Wat verwacht u dat er zal veranderen in de relatie met de ontvanger?
- Omgaan met onvoorwaardelijkheid.
- Omgaan risicogedrag ontvanger.
- Dankbaarheid besproken?

Risico's en eerdere ervaringen in het ziekenhuis

- Wat vindt u van de risico's en kunt u enkele risico's noemen?
- Hoe gaat u om met deze risico's/complicaties als deze zich voordoen?
- Uitleg over de werkwijze in het UMC voor de donor relevante zaken.
- Wat zijn je ervaringen met operaties/narcose?
- Welke verwachtingen heeft u rondom opname?
- Hoe gaat u om met lichamelijk ongemak?
- Sociaal netwerk aanwezig voor ondersteuning na donatie?

Lichamelijk welbevinden

- Hoe is uw lichamelijk welbevinden op dit moment?
- Hoe is het algemeen welbevinden uitgedrukt in een cijfer?
- Gezonde leefstijl aanhouden na donatie

Psychisch welbevinden

- Kunt u uzelf omschrijven (karakter)?
- Hoe is uw psychisch welbevinden op dit moment (draagkracht/draaglast)?
- Als u naar het hele donortraject kijkt, maakt u zich dan ergens zorgen over?

- Hoe zou het voor u zijn als u wordt afgewezen als donor?
- Zijn er mensen in uw omgeving met wie u uw zorgen kunt delen? Wie zijn hierbij belangrijk?
- Zijn er recentelijk stressvolle gebeurtenissen/situaties geweest? Voorgeschiedenis: heeft u hulp van maatschappelijk werk/psycholoog/andere hulpverleners en/of psychofarmaca gehad?
- Zijn er in uw leven ingrijpende gebeurtenissen en wat is uw reactie op dit soort situaties?

Cognitief functioneren

- Hoe ervaart u alle informatie die u van ons krijgt?
- Zijn er geheugenklachten?
- Kan u de Nederlandse taal lezen, schrijven, begrijpen?
- Zo niet, hoe communiceren we?
- Wat vindt u belangrijk in de communicatie met zorgverleners?

Wensen

- Zijn er specifieke wensen t.o.v. planning donatie (datum/periode/werk)?
- Moet er rekening worden gehouden met bepaalde activiteiten in de toekomst (vakantie/huwelijk)?

Praktische zaken

- Medische kosten (Onderzoeken na drie maanden na donatie als het donatiegerelateerd is niet ten koste van eigen risico; onderzoek voor eigen gezondheid voor eigen kosten en reiskosten)
- Reiskosten (eigen zorgverzekeraar)
- NTS regeling (verschillende vergoedingen bespreken)
- Huishoudelijke hulp
- Hotel of B&B in de buurt voor bijstaander
- Loonderving (loondienst, vangnetregeling; zelfstandige, overbrugging inkomen tijdens herstel, proefberekening NTS; UWV kan eerder bellen)
- Opvang inwonende ouders/kinderen/huisdieren
- (Mantelzorg) taken van u die overgenomen moeten worden
- Wie gaat voor u zorgen tijdens het herstel?
- Jaarlijkse nacontrole
- Effect donatietraject op aangaan verzekeringen
- Complicatiedekkingsverzekering

Afsluiting

- Zijn er nog vragen?
- Wilt u nog iets zeggen of melden wat niet besproken is?
- Wat vond u van dit gesprek?
- Uitleg over verder contact met mmw in het UMC.
- Uitleg over rol mmw bij nacontrole.

Extra aandacht voor cross-over donor

- Operatie in ander ziekenhuis
- Andere operatietechniek
- Anonimiteit (mogelijkheid van anonieme brief)
- Kiezen waar ze nacontrole doen.

Extra aandacht voor altruïsten

- Motivatie (waar haal je motivatie vandaan als je geen feedback van ontvanger krijgt)
- Verwachtingen
- Anoniem contact met ontvanger (brief schrijven of ontvangen)

Extra aandacht voor gerichte altruïsten

- Hoe in contact gekomen met de ontvanger
- Hoe is het contact tot nu toe
- Spreken over het creëren van een band
- Uitspreken van verwachtingen
- Wijzen op stappenplan voor gerichte altruïsten

Extra aandacht voor niet-Nederlandstaligen (inclusief buitenlandse donoren):

- Tolkentelefoon voor onderdeel motivatie/sociale druk/twijfel (als ze zelf een tolk/vertaler hebben meegenomen)
- Hoe gaat het communiceren tijdens opname?
- Uitleg geven over verpleging door mannelijke en vrouwelijke verpleegkundigen.

Aandachtspunten

- Apart vermelden wat de aandachtspunten zijn uit het gesprek voor andere professionals in donortraject.